

Betragtninger over nationalregnskabet og dets anvendelsesmuligheder

Af Poul Milhøj¹⁾

1. Oprindelsen til de i efterkrigsårene stedse mere udbredte forsøg på at udforme et »bogholderi« for hele nationen må søges i de også tidligere foretagne opgørelser af den samlede, nationale indtægt.

Det vil imidlertid hurtigt stå klart, at man ikke bliver væsentligt klogere ved at skaffe sig kendskab til den totale indkomst. Ganske som for den enkelte virksomhed gælder det for samfundet under eet, at driftsresultatet, den samlede indkomst, nok er velegnet til at vise fremgang og tilbagegang. Men det afgjort mest interessante er, *hvordan* resultatet er fremkommet. Den enkelte virksomhed såvel som samfundet spørger mere efter sådanne ting som forholdet mellem indsats og resultat, de forskellige afdelingers andel i resultatet, forholdet mellem egen- og fremmedkapitalens andel deri, resultatets anvendelse for diverse formål, etc., samt ikke mindst *ændringerne* i disse forhold, end efter selve resultatet.

Bl. a. gælder dette, når virksomhedens resp. samfundets ledelse ikke er tilfreds med, hvad der er opnået, samt når der stilles ekstraordinære krav til effektiviteten. Så ønsker man at studere regnskabs detaljer og finde fejlene. Bestræbelserne for at tilvejebringe et, hele nationen omfattende, regnskab er da også for en stor del udsprunget af de spekulationer over, hvad der var i vejen med den økonomiske mekanisme, som navnlig mellemkrigstidens arbejdsløshed gav anledning til, samt af de ganske ekstraordinære krav til økonomien, der fulgte med den 2. verdenskrig.

¹⁾ Undervisningsassistent ved Københavns Universitet, cand. polit.

Betragtninger over nationalregnskabet og dets anvendelsesmuligheder

Af Poul Milhøj¹⁾

1. Oprindelsen til de i efterkrigsårene stedse mere udbredte forsøg på at udforme et »bogholderi« for hele nationen må søges i de også tidligere foretagne opgørelser af den samlede, nationale indtægt.

Det vil imidlertid hurtigt stå klart, at man ikke bliver væsentligt klogere ved at skaffe sig kendskab til den totale indkomst. Ganske som for den enkelte virksomhed gælder det for samfundet under eet, at driftsresultatet, den samlede indkomst, nok er velegnet til at vise fremgang og tilbagegang. Men det afgjort mest interessante er, *hvordan* resultatet er fremkommet. Den enkelte virksomhed såvel som samfundet spørger mere efter sådanne ting som forholdet mellem indsats og resultat, de forskellige afdelingers andel i resultatet, forholdet mellem egen- og fremmedkapitalens andel deri, resultatets anvendelse for diverse formål, etc., samt ikke mindst *ændringerne* i disse forhold, end efter selve resultatet.

Bl. a. gælder dette, når virksomhedens resp. samfundets ledelse ikke er tilfreds med, hvad der er opnået, samt når der stilles ekstraordinære krav til effektiviteten. Så ønsker man at studere regnskabet detaljer og finde fejlene. Bestræbelserne for at tilvejebringe et, hele nationen omfattende, regnskab er da også for en stor del udsprunget af de spekulationer over, hvad der var i vejen med den økonomiske mekanisme, som navnlig mellemkrigstidens arbejdsløshed gav anledning til, samt af de ganske ekstraordinære krav til økonomien, der fulgte med den 2. verdenskrig.

¹⁾ Undervisningsassistent ved Københavns Universitet, cand. polit.

I bestræbelserne for at formulere en nationaløkonomisk teori til forklaring af den samlede indkomst (og dermed beskæftigelse og arbejdsløshed) fremdrog man sammenhængen mellem en række faktorer, som det — om gør ligt — var ønskeligt at måle i tal, hvis teorien skulle tjene som vejledning for den økonomiske politik.

Og i arbejdet med de problemer, den totale mobilisering siden rejste, gik man for alvor i gang med at finde tal svarende til teoriens størrelser. Hermed var så det skridt taget, som i nogen grad flyttede interessen fra registrering af den totale indkomst og over til regnskabsmæssig postering af bestanddelene i denne indkomst.

2. For at forstå tankegangen i et regnskab for nationen må man gøre sig klart, at nationens regnskab — ligesom en virksomheds interne regnskab — koncentrerer sig om at vise de økonomiske transaktioners vej *fra* een del af samfundet *til* en anden *i et kredsløb*. Der er ikke som i en virksomheds regnskab tale om at registrere en proces fra en begyndelse, f. eks. indkøb af varer, til en slutning, f. eks. salg af varer.

Grundstammen i nationalregnskabet er derfor en *række ligheder mellem forskellige sider af samme proces* — eller, om man vil, *forskellige udtryk for samme fænomen*. Processen består kort fortalt i, at menneskene fremstiller et produkt for at kunne konsumere det. Denne proces kan imidlertid ses og måles fra flere sider. Man kan hæfte sig ved produktionssiden og måle værdien af det samlede produktionsresultat (naturligvis med fradrag af medgåede råvarer o. lign.). Man kan også fæstne opmærksomheden ved den side af kredsløbet, hvor produktionsresultatet giver sig udtryk i en række indkomster, idet salget af produkterne modsvares af indkomsterhvervelse for de deltagende produktionsfaktorer. Endelig kan man betragte det stadium, hvor de erhvervede indkomster omsættes til forbrug af de fremstillede varer og tjenester ved køb af konsum- eller investeringsvarer.

Man får altså produkt, indkomst og forbrug som forskellige udtryk for samme sag. Og underopdeler man, får man en række detailigninger af samme art; f. eks.

produktion af smør = mejeriernes salgsindtægt = forbruget af smør.
Tager man hensyn til samhandelen med udlandet samt til, at en del af samfundets indkomst ikke bruges øjeblikkeligt men opspares i form af investeringer, får man følgende generelle oplæg:

nationalprodukt = nationalindkomst = konsum + opsparing = konsum + investering ÷ importoverskud (eller + eksportoverskud).

Tager man yderligere hensyn til, hvor i samfundet processen finder sted, er der basis for et ganske kompliceret regnskab. Vejen fra produktion til forbrug går jo ikke ligeud: Ved produktionen skabes indkomsten. Men før den kan forbruges, flyttes der rundt på den — staten tager noget i skat og udbetaler igen noget til dem, der ikke deltager i produktionen — folk betaler gæld og giver gaver, etc., etc., indtil indkomsten placeres hos dem, der endeligt bruger den.

Da yderligere hver eneste borger deltager i dette spil — altid som erhverver af indkomst og som konsument og i reglen som producent — tvinges man ved regnskabsopstillingen til at inndele samfundet i nogle hovedsektorer, for hvilke der kan føres en række *konti*, mellem hvilke man så igen lader de forskellige *transaktioner* i den økonomiske proces udspille sig.

Transaktionerne giver udtryk for forbindelsen mellem de forskellige sider af den økonomiske proces. Man kan her fortrinsvis interessere sig for dennes reale indhold og i regnskabsform vise, hvorledes en indsats af *varer og arbejdskraft* omsættes i produktion, der tilfalder den, der yder indsatsen. Man kan også holde sig til den rent monetære forbindelse, hvor produktionsfaktorerne får en *indkomst i penge*, som de køber produktionen med. Eller man kan registrere et salg af *varer* (eller *arbejdskraft*) *for penge*. Hvilke muligheder, man her betjener sig af, bliver afgørende for hvor mange konti, man må føre for de enkelte sektorer. Holder man transaktionernes monetære og reale indhold nøje adskilt, må man foretage dobbeltposteringer (f. eks. således at »salg« af arbejde er eet, og lønnen derfor noget andet, ligesom varens overgang til konsum er eet, mens lønnens anvendelse til køb deraf er noget andet) og får så brug for dobbelt så mange konti som, hvis man alene registrerer sådanne »blandede« transaktioner, der som arbejds løn og køb af varer indeholder både en real og en monetær side.

Den måde man vælger at sammendrage eller konsolidere¹⁾ sektorer og konti på til et overskueligt regnskab, må naturligvis i højeste grad præge regnskabet's udseende og influere på den nytte, man i forskellige formåls tjeneste kan drage deraf.

¹⁾ Hvis transaktionerne efter sammenlægningen af konti stadig indgår på kredit- og debetside af den nye konto, taler man om *sammendragning* (combination). Hvis transaktionen er udgået på begge sider, som tilfældet er med virksomhedernes indbyrdes transaktioner, når alle virksomheder samles i een sektor eller alle deres produktionskonti i een konto, taler man om *konsolidering*.

Stort set kan der være tale om at anlægge to synspunkter for sektor- og kontiinddelingen. Enten lader man delingen følge de *institutionelle* grænser i samfundet (stat, kommuner, private, forskellige erhverv m. v.). Eller også lægger man især vægt på at karakterisere sektorer og konti ved den *funktion* (produktion, forbrug, kapitaldannelse etc.), der udøves inden for sektoren eller bogføres på kontoen. I et vist omfang vil institutionelle og funktionelle grænser falde sammen. Hvor de vanskeligt kan bringes til det, kan man evt. illustrere den institutionelle og den funktionelle grænsedragning på een gang f. eks. ved at dele sektorer efter institutionelle og konti efter funktionelle linjer. Fuld hensyntagen til begge kriterier på een gang vil dog i reglen give ret uoverskuelige opstillinger, således at eet af hensynene oftest får forrang for det andet.

Denne sondring mellem et institutionelt og et funktionelt oplæg af nationalregnskabet er især fremhævet fra svensk side. I sin nyligt udsendte disputats, »On National Accounting« (Konjunkturinstitutet, Stockholm 1953), understreger Ingvar Ohlsson meget stærkt, at der ikke gives eet nationalregnskab: nationalregnskabet, som man kan forsøge at anvende i forskellige formåls tjeneste. Det er tværtimod formålet med nationalregnskabet, d. v. s. de analyser man vil udføre ved hjælp af det, som må bestemme opstillingsmåden, siger forfatteren. Som eksempler på analyser, man kan foretage ved hjælp af nationalregnskabsteknikken, nævner Ohlsson bl. a. opgørelse og analyse af udviklingen i totalstørrelserne (nationalprodukt, konsum, investering etc.) og analyse af konjunkturudviklingen, hvor det især er indkomsterne, deres fordeling på indkomstklasser, deres anvendelse til konsum og opsparing etc., der har interesse. Men iflg. Ohlsson kan man vanskeligt foretage begge disse analyser i samme regnskabsopstilling. De kræver hver sin, stort set således, at den første (»Statements of Results«) kræver et regnskab efter funktionelle linjer, mens den anden (»Income Behaviour Analysis«) kræver et regnskab efter institutionelle linjer.

3. Når bortses fra, at Ohlssons synspunkter allerede har sat sig spor i Konjunkturinstitutets publikation »Nationalbokföring 1946---1950« (Stockholm 1951), hvori der opstilles to regnskaber, eet efter funktionelle og eet efter mere institutionelle linjer, har man nationalt såvel som internationalt *stort set holdt sig til regnskabsopstillinger med funktionelle delinger.*

Den type regnskaber, man har udviklet ud fra dette synspunkt, kan formentlig bedst skildres ved en kort omtale af udviklingslinjen i det arbejde, Richard Stone har udført for United Nations og for Organization of European Economic Cooperation (O.E.E.C.). Dette er der så meget mere grund til, som de hovedprincipper, Stone bygger på, genfindes i praktisk talt alle landes nationalregnskab i mere eller mindre varieret form¹⁾. Allerede i Stones første rapport: »Definition and Measurement of the National Income and Related Totals«, Appendix by Richard Stone to »Report of the Sub-committee on National Income Statistics«. Princeton N.J. 1946 (»Princetonrapporten«) arbejdedes der med *sektorer* adskilt fra hinanden ved deres *funktion*: producenter, pengeinstitutter, forsikringselskaber, konsumenter og udlandet. Gennem underopdeling af disse sektorer: producenterne deltes i virksomheder og husleje, pengeinstitutterne i banker og andre, konsumenterne i private og offentlige, etc., stræbte Stone dog tilsyneladende mod at nærme sektorinddelingen til et moderne industrisamfunds institutionelle opbygning, om end f. eks. virksomhederne stadig omfattede både offentlige og private.

Udformningen af *kontiene* fulgte derimod udelukkende funktionelt bestemte linier visende produktionens og indkomstens dannelse og dens anvendelse:

Som eksempel kan nævnes, at *virksomhedernes regnskab* førtes på 4 konti: *operating account* (»driftskonto«), der viste indtægter og udgifter i forbindelse med den løbende produktion — *appropriation account* (»dispositions-konto«), til hvilken overskuddet fra den første overførtes og deltes på diverse faktor aflønninger, hvorefter balanceposten, opsparing, overførtes til *kapitalkontoen*, der sammen med en *reserve account* viste investeringer og formueforskydninger.

Huslejesektorens regnskab krævede derimod kun *operating account*, mens *bankernes* regnskab førtes på 3 konti: *operating-*, *appropriation-* samt *capital and reserve account*. *Udlandssektoren* bestod kun af een konto, eller rettere sektoren var i sig selv en konto, f. s. v. som den afgav til og modtog fra de øvrige sektorer konti alle de transaktioner, der ikke havde modposter inden for disse konti.

¹⁾ I grundtrækkene adskiller de sig heller ikke væsentligt fra udviklingslinjen bag det norske, yderst detaljerede nationalregnskab, som dog drager en klarere sondring imellem transaktionernes monetære og reale sider.

b. Den af Stone fastlagte struktur er stort set fastholdt i hans senere arbejder. De rapporter, han har lagt navn til siden (udarbejdet af O.E.E.C. med henblik på tilvejebringelsen af bedre internationalt sammenlignelige nationalregnskaber), har dog i endnu højere grad lagt vægten på *det funktionelt bestemte* i og med, at der er foretaget en yderligere konsolidering, hvorved forskellen mellem sektorer og konti i praksis udviskes noget, omend den i princippet bevares fuldt ud¹).

Princippet heri er følgende. Der regnes med ialt 3 sektorer: *fortjenestegivende virksomheder, det offentlige samt husholdningerne og de ikke-fortjenestegivende virksomheder*. For hver af disse sektorer regnes dernæst med 4 konti: *produktionskontoen*, på hvis kredit- og debetside de indtægter og udgifter, der står i forbindelse med den økonomiske aktivitet i sektoren, posteres — *dispositionskontoen* («appropriation account»), hvis kreditside uanset præsteret modydelse viser samtlige indbetalinger til og debetsiden samtlige udbetalinger fra den pågældende sektor — *kapitaltransaktionskontoen*, som på kreditsiden modtager, hvad sektoren låner eller får som kapitaltransfereringer (incl. dens egne reinvesteringsfradrag), og på debetsiden afgiver sektorens udlån og andre kapitaltransfereringer samt dens samlede bidrag til landets bruttoinvesteringer — og *endelig kontoen for ydre transaktioner*, der som kreditposter viser alle de af sektorens egne debetposter, der ikke modsvares af kreditposter på denne sektors øvrige konti, og som debetposter alle de kreditposter, der ikke er modsvaret af debetposter indenfor sektoren.

Nationalregnskabet er herefter afledt af den foregående sektor-kontiinddeling ved at konsolidere alle 3 sektorers produktions-, dispositions-, kapitaltransaktions- og ydre konti i hver een for hele økonomien, hvorved intersektorale transaktioner vedr. samme konto cleares ud.

Kontoen for *nationalprodukt og nationaludgift* er således en sammenlægning af sektorernes produktionskonti.

Ved sammenlægningen af dispositionskontiene har man søgt at bevare noget af sektorinddelingen, idet man har opdelt den sammen-

¹) Jfr. den sidst udsendte udgave: «A Standardized System of National Accounts». Cambridge, May 1952. Sektor og kontiindelingen i U.N.'s forslag, «A System of National Accounts and Supporting Tables», der er udarbejdet af en ekspertgruppe med Stone som formand og netop er fremlagt i serien: *Studies in Methods* (St/Stat/Ser. F/ No. 2), afviger ikke væsentligt herfra.

dragne dispositionskonto i 3, *kontoen for nationalindkomst, det offentliges dispositionskonto og de private husholdningers dispositionskonto*. *Kontoen for nationalindkomst* viser da nationalindkomstens opdeling på indkomstarter, mens de to følgende på debetsiden viser anvendelsen af denne indkomst til konsum og investering etc., samt de indbyrdes transfereringer mellem privatkonsumenter og det offentlige, der ville cleares ud, såfremt man nøjedes med een dispositionskonto for hele økonomien. *Kapitaltransaktionskontoen* svarer til sammendragningen af samtlige kapitalkonti, således at dens debetside for økonomien under eet viser bruttoinvesteringerne og netto-tilgang i udenlandske tilgodehavender, mens creditsiden illustrerer finansieringen heraf ved forskellige former for opsparing incl. re-investeringsudgifter. Når de 3 sektorers ydre konti konsolideres i een, *konto for udlandet*, viser denne alle transaktioner mellem landets sektorer og andre landes.

Som det ses, medfører denne kraftige konsolidering, at praktisk taget resten af det institutionelle oplæg er ofret til fordel for et rent funktionelt oplæg: produktionen fremstilles, den derved dannede indkomst fordeles til produktionsfaktorerne, og den anvendes.

Med denne drejning giver regnskabet især udtryk for totalstørrelsernes placering i den økonomiske sammenhæng, hvorved identiteten mellem produktion, indkomst, forbrug + investering og forbrug opsparing understreges.

Hensigten med den kraftige konsolidering er naturligvis at skabe et såpas forenklet regnskab, at alle lande kan fylde det ud. Denne hensigt ligger sandsynligvis også til grund for at vælge en funktionel formulering, da økonomiens funktionelle opbygning er ret ensartet, mens dens institutionelle grundtræk kan variere betydeligt fra land til land.

1. En gennemgang af, i hvilket omfang Stones arbejder har sat sig spor i forskellige landes udformning af nationalbogholderiet, vil fore for vidt. Som eksempel på, hvor simpelt regnskabsopstillingen kan foretages på grundlag af Stones sidste forslag, skal jeg blot referere det årligt i Statistiske Efterretninger anvendte nationalregnskab for Danmark. Den eneste betydende forskel mellem denne og Stones opstilling er, at vi knytter forbindelsen fra produktionskontoen til det offentlige og de private dispositionskonti direkte i stedet for først at operere med en fælles dispositionskonto (kontoen for nationalindkomst). Man får herefter følgende formulering, som

sammenlignet med Stones første forslag betegner en høj grad af forenkling — med de fordele og ulemper, forenklinger indebærer:

Nationalregnskab for Danmark 1952¹⁾.

	Konto for nationalindkomst og nationalprodukt		Den offentlige sektors driftskonto		Den private sektors driftskonto		Danmarks udl. ske omsætning af varer og tjenester		Konto for opsparing og investering	
	Indtægt Mill.kr.	Udgift Mill.kr.	Indtægt Mill.kr.	Udgift Mill.kr.	Indtægt Mill.kr.	Udgift Mill.kr.	Indtægt Mill.kr.	Udgift Mill.kr.	Indtægt Mill.kr.	Udgift Mill.kr.
Konsum:										
privat	17689	17689
offentlig	3120	.	.	3120
Bruttoinvestering:										
privat	4980	4980
offentlig	1100	1100
Udførsel af varer og tjenester	7791	7791	.	.	.
Indførsel af varer og tjenester	÷ 7513	7513	.	.	.
I alt	27167 ¹⁾	.	.	3120	.	17689	7513	7791	.	6080
Private erhvervsindtægter, brutto	24467	.	.	24467
Offentlige erhvervsindtægter, brutto	835	835
Indirekte skatter	1970	1970
Subsidier	÷ 177	.	177
Renter og dividender til udlandet	117	117	.	.	.
Renter og dividender fra udlandet	÷ 45	45	.	.
I alt	27167 ¹⁾	2805	177	24467	.	117	45	.	.
Overførsler:										
renter af offentlig gæld	.	.	.	273	273
sociale understøttelser m. v.	1575	1575
direkte personlige skatter, ejendoms- skatter, selskabs- skatter m. v.	3050	.	.	3050
kontingenter og bidr. til social sikring	270	.	.	270
gebyrer og bøder	210	.	.	210
Bruttoopsparing:										
privat	5096	.	.	5096	.
offentlig	1190	1190	.
Nettokapitaltilførsel til udlandet	206	.	.	206
I alt	27167	27167	6335	6335	26315	26315	7836	7836	6286	6286

1) Bruttonationalprodukt

1) Fra Statistiske Efterretninger, 1953, nr. 48.

På produktionskontoen bogføres indtægterne ved salg af varer til konsum, investering og eksport. (Importen er her taget ind som negativ indkomst, for at man kan summere op til bruttonationalproduktet. Det samlede nationalprodukt sættes jo lig produktion til anvendelse i Danmark + eksportoverskud). Konsumvarerne sælges til private og til det offentlige (d. v. s. hospitaler, skoler, offentlige kontorers papirforbrug o. m. a.). De indtægter, de private har at købe varerne for, finder vi på produktionskontoens udgiftsside som lønninger og andre private erhvervsindtægter. Herudover får privatfolk dog også andre indtægter, som det ses af nederste afdeling. Det er de indtægter, som man kalder overførselsindtægter. D. v. s. aldersrente og andre sociale ydelser samt det offentliges rentebetaling (renter af statens obligationer), som passerer fra den offentlige sektor til den private uden direkte modydelser. I modsat retning går skatter og bøder m. v. til de offentlige kasser. Det offentliges indtægter består for en stor del af de skatter o. l., som private betaler. Men fra produktionskontoen kommer der også indtægter. Det er de indirekte skatter, og det er de offentlige erhvervsindtægter fra baner, postvæsen, gas- og elværker o. lign. Disse indtægter bruger stat og kommuner til forbrug og til opsparing.

Den private og den offentlige opsparing (det vil faktisk sige saldiene på de to forbrugskonti) føres over som indtægt for landets kapitalkonto, hvor de medgår til at finansiere stigningen i landets formue, der i 1952 dels bestod af offentlige og private investeringer og dels af nettoeksport til udlandet — begge dele overført fra produktionskontoen.

5. Den vægt, der her i landet og i de fleste andre lande lægges på den funktionelle opbygning¹⁾ og det dermed beslægtede ønske om at opsummere totalerne, begrænser efter min mening analysens anvendelighed i flere henseender.

Des mere man koncentrerer sig om den indre struktur, des mere mister man nemlig af de intersektorale strømme og dermed af billedet af, hvordan de, hos hvem initiativet ligger, reagerer. Eksempelvis: da al erhvervsvirksomhed samles på produktionskontoen, deles det offentlige efter producerende contra ikke-producerende — ikke efter, hvem der som stat og kommune har initiativet, og ikke efter, om det offentlige driver denne eller hin virksomhed som led i sin finans-

¹⁾ Jfr. foran om de svenske forsøg på at bryde ud på dette punkt.

politik eller ud fra driftsøkonomiske synspunkter — virksomheder som banker og forsikringselskaber vises ikke, etc., etc.

Dertil kommer, at de *transaktioner*, der registreres, skifter karakter:

(i) Transaktionernes *opdeling* bliver kun funktionelt bestemt. D. v. s. man viser lønninger, ikke lønmodtagernes samlede indtægter (incl. evt. kapitalindtægter, transfereringsindtægter fra det offentlige etc.), selvstændiges erhvervsindtægter, og ikke deres samlede indtægter (incl. evt. lønindtægter og ekskl. selskabsskatter) etc., etc.

(ii) For at nå totalerne registreres der *en række »tilregnede«* strømme, nemlig alle dem, der medregnes i nationalindkomsten, selvom de ikke passerer markedet. Disse må nemlig optræde både på produktions- og anvendelseskontiene, uanset de aldrig omsættes, som tilfældet er med f. eks. landmændenes konsum af varer af egen avl og lejeværdien af egen bolig . . .

Dette får nu være, som det er. I reglen giver man ret vidtdrevne opdelinger af nationalregnskabet poster i særtabeller, hvorved interesseprincipielt kan nå ned mod både institutionelle og funktionelle opdelinger på een gang. Mere afgørende er det i og for sig, at des mere man vil afdække den indre økonomiske struktur, *des sværere bliver det at skaffe tal*, fordi der opstår et væld af arbitrære *delinger på tværs og langs af dem, man finder ved statistisk opsummering, da denne naturligt må foretages efter institutionelle grænser.*

Hvilken *statistisk* mening kan man knytte til sådanne størrelser som: driftsherreindtægt (adskilt fra enhver løn og renteindtægt), konsum af egen avl, reinvesteringsbeløb, der holder kapitalapparatet (?) intakt m. fl. lignende størrelser?

Til at tydeliggøre denne konflikt mellem teoretisk (her funktionel) definition og (tilsyneladende) tilsvarende statistisk oplysning er vel navnlig reinvesteringerne velegnede. Deres teoretiske funktion er at »holde kapitalapparatet intakt«, d. v. s. at modsvare det kapitalslid, som fremstillingen af regnskabsperiodens produktion har medført. Derved skiller de nettoindkomst ud af bruttoindkomst og nettotilvækst i kapitalapparatet ud af den samlede investering. Det er oplagt, at man kan definere sig frem til en størrelse, der opfylder et sådant formål. F. eks. kan man definere kapitalapparatet som produktionsapparatet i de til enhver tid gældende genanskaffelsespriser og »intakt« som teknisk i stand til med uændret anvendelse af andre produktionsfaktorer at fremstille samme nationalprodukt (velsagtens pr. indbygger) i faste priser. Følgelig skal der repareres, hvad der går

i stykker og slides, og der skal afskrives i takt med ændringen i genanskaffelsespriser, forældelsen og det slid, der ikke opvejes af reparationsvirksomheden. Mange andre definitionsmuligheder står dog åbne, specielt sådanne hvor der levnes plads for ændret faktorsammensætning, ændret udenrigshandel, ændring i forbrugsvaner etc. Men fælles for dem alle incl. den angivne simpleste er, at det er begreber, der *ikke modsvares af nogen statistisk konstaterbar størrelse*. Hvad man (evt.) kan måle er faktisk afholdte reparationsudgifter og foretagne afskrivninger. Men det er ikke det, man søger med den angivne definition. Resultatet bliver derfor, at man måler på grundlag af en række postulater (f. eks. reinvestering skal variere med produktionsværdi, kapitalapparatet i landbruget, industrien, etc. skal afskrives med de og de pct.-dele, modeændring skal betinge den og den forhøjelse resp. nedsættelse af afskrivningsprocenterne o. s. v.).

6. Indledningsvis blev det fremhævet, at nationalregnskabet tjener til at illustrere forbindelsen mellem forskellige sider af den samme økonomiske proces. Dette sker i reglen på den håndfaste måde, at man simpelthen definerer de grundlæggende størrelser som lig hinanden jfr. følgende definatoriske identitetsskema:

- 1) Produktionsudbyttet + importoverskud (i videste forstand) =
- 2) De samlede indkomster + importoverskud =
- 3) Investering + konsum =
- 4) Konsumudgifter + opsparing + importoverskud. -- hvori hver side af lighedstegnene kan underopdeles alt efter behov og foreliggende statistik.

Enhver af størrelserne kan således defineres ved hjælp af de øvrige: konsumet som produktion + importoverskud ÷ investering eller som indkomst ÷ opsparing, opsparing som indkomst ÷ konsum eller som produktion ÷ konsumeret produktion, produktion som investering + konsum ÷ importoverskud o. s. v.

I dette sæt af definitioner går man altid ud fra, at forbindelsen fra produktion til indkomst og derfra (ved at indtægten køber produktionen) tilbage til produktionen *er* fuldbyrdet. Eller sagt på en anden måde, man antager, at kredsløbet etableres tidløst. Det gør det på en måde også. Produktionsfaktorerne har jo til enhver tid »krav« på hver sin del af det arbejdsresultat, de præsterer. Deres indtægt, eller måske snarere: *krav på indtægt, svarer derfor til produktionsresultatet.*

Men indkomst kan også opfattes på en anden måde, nemlig som den indtægt, folk får udbetalt. Og ser vi på en given regnskabsperiode, vil der efter al sandsynlighed *ikke* være overensstemmelse mellem disse to indkomstbegreber. Der går jo i reglen en lang vej fra produktionen finder sted og indtil den udbetales som indkomst: Arbejdslønnen forfalder nogenlunde samtidig med arbejdsindsatsen, og en del mindre driftsherrers indtægter trækkes ligeledes ret regelmæssigt ud af virksomheden. Tantiémer, dividender m. v. forfalder derimod med stor forsinkelse, og den række overflytninger af indkomst, der finder sted via de offentlige kasser, betegner yderligere en forsinkelse. Den indtægt, der svarer til produktionsfaktorernes krav på produktionsresultatet — vi kan kalde den *dannet indkomst* («income produced») — er derfor for et givet år næppe af samme størrelse som den i samme år udbetalte indkomst — vi kan kalde den *konstateret indkomst* («income earned»).

Indkomst kan endvidere opfattes som den indkomst, man har disponeret over — vi kan kalde denne for *anvendt indkomst*. Den indkomst, folk har købt enten forbrugsvarer eller investeringsvarer for, behøver på grund af sæsonprægede indkøb, betalingshensland o. m. a. ikke for en given periode at svare til den indkomst, de har fået udbetalt, eller til den dannede indkomst.

Når man i nationalregnskabets definitioner ser bort fra tidsforskydninger mellem de forskellige sider af den økonomiske proces, er det ensbetydende med, at man kun kan opgøre eet af disse indkomstbegreber, hvilket åbenbart er endnu en begrænsning i analysens anvendelighed ved siden af dem, der følger af dets funktionelle opbygning. Det er dog ikke så meget de begrænsninger, der følger af eet indkomstbegreb, som de fejlslutninger, den tilsyneladende forbindelse mellem flere kan give anledning til, der er grund til at pege på.

Når nationalregnskabet kan se bort fra tidsforskydningerne, skyldes det som præciseret, at man simpelthen kun arbejder med eet indkomstbegreb. Det medfører igen en ganske bestemt definition af investering og opsparing. Investering defineres nemlig altid som lig den produktion, der ikke er konsumeret, og opsparing som lig den indkomst, der ikke er forbrugt. (Da produktion endvidere sættes lig indkomst, følger det umiddelbart, at investering = opsparing). På den måde er der altid en restberegning, hvori man kan begrave de tidsforskydninger, der ville opstå, hvis man arbejdede med forskellige indkomstbegreber.

Konsekvenserne af denne fremgangsmåde illustreres måske bedst

med et eksempel: Tænker vi os et samfund, hvor der kun investeres i huse, mens resten af produktionen består af konsumvarer, får vi f. eks. følgende regnskab for et givet år (f. eks. i mill. kr.):

produktion af huse	=	1.000
» » forbrugsvarer	=	10.000
<hr/>		
dannet indkomst	=	11.000
heraf tilkommer der arbejdere		6.000
kapitalejere		1.000
driftsherrer		4.000 (= resten)
<hr/>		
dannet indkomst		11.000

Da der kun er brugt 10.000 til »køb« af konsum, må der være 1000 til overs (opsparat) svarende til husbygningen.

Den konstaterede indkomst kan imidlertid meget vel afvige herfra og f. eks. udgøre følgende beløb (hvad enten disse nu kan opgøres eller ej):

lønninger	6.000
rente	950
driftsherreindtægt	3.550
<hr/>	
konstateret indkomst	10.500

Samtidig kan den anvendte indkomst tænkes f. eks. at udgøre

købte (ø: færdiggjorte) huse	400
» konsumvarer	10.000
<hr/>	
anvendt indkomst	10.400

Har man nu lagt den dannede indkomst til grund for opgørelsen, får man, at investering og opsparing udgør $\frac{1}{11}$ af indkomsten, hvoraf lønnen udgør $\frac{6}{11}$. Har man lagt den anvendte indkomst til grund, får man derimod, at investering og opsparing udgør $\frac{1}{26}$ af indkomsten, hvoraf den konstaterede løn udgør $\frac{60}{104}$. Begge dele er »rigtigt«, men vel at mærke ud fra hver sit indkomstbegreb, hvilket man let overser på grund af de anførte ligninger, som kun kan rumme eet indkomstbegreb. I første tilfælde består investeringen af for 400 færdige og for 600 ufærdige huse, og den dertil svarende opsparing består af 400 medgået til huskøb, 500 dannet, men ikke konstateret indkomst, og 100 konstateret, men endnu ikke anvendt ind-

komst¹⁾). Hvilke af de her opstillede indkomstbegreber, man rammer, afhænger af, hvilken statistik man lægger til grund. Bygges der på produktionsstatistikken, når man til et indkomstbegreb svarende til dannet indkomst. Anvendes skattepligtig indkomst, når man vel nærmest til konstateret indkomst. Kender man nu rent faktisk den dannede indkomst og kun den, er den for visse formål af stor interesse. De herpå opbyggede ligninger vil, hvis de foreligger for en årrække, bl. a. sige noget om udvikling i produktion og velstand og også om investeringsaktiviteten. Men de siger ikke noget om, hvordan folk i det givne år har disponeret over deres konstaterede indtægter. Man kan ikke på dette grundlag slutte, at folk opsparer $\frac{1}{11}$ af deres indkomst, og f. eks. sammenholde det med, at lønkvoten er $\frac{6}{11}$.

Konsekvensen er, at beregningerne kan give nogle — sammenlignet med den virkelighed, man vil vise — *arbitrære forhold mellem nationalindkomsten på den ene side og lønninger, investering, konsum, opsparing etc. på den anden side*. Da sådanne tidsforskydninger næppe ligger fast i konjunkturforløbet, bør man være varsom med de slutninger, man drager af regnskabet. Som et enkelt eksempel kan nævnes, at den konstaterede indkomst vel holdes bedre oppe i en depression end den dannede indkomst. Da forskellen mellem dannet og konstateret indkomst overvejende vedrører andre indkomster end lønnen, vil man i reglen få, at lønnen udgør en større andel af den dannede indkomst end af konstateret indkomst i en depressionsperiode. Og kender man da kun den første, kan det give anledning til forkerte antagelser m. h. t. den kommende udvikling i forbrugsefterspørgsel, opsparing o. lign.

På samme måde vanskeliggøres forklaringen af en udvikling fra år til år.

Et fald i den over produktionen beregnede nationalindkomst fra år 1 til år 2 giver kun et begrænset grundlag for at forstå udviklingen fra år 2 til år 3, selvom vi kender de faktiske konsumudgifter i alle 3 år, hvis vi ikke kender de (konstaterede) indkomster, der er reageret på. Den historiske placering af den som rest beregnede opsparing bliver uklar og årsagen til f. eks. en meget stor opsparingsandel i et af årene endnu mere, da den kan være udtryk både for usædvanligt store tidsforskydninger mellem indkomstdannelse og

¹⁾ For fuldstændigheds skyld: man kan naturligvis ligesåvel tænke sig, at anvendt og/eller konstateret indkomst er større end dannet.

indkomstanvendelse og for ændrede vaner (f. eks. i forbindelse med ændret indkomstfordeling). Noget andet er så, at sådanne uklarheder taber i betydning ved studier over langtidsudviklingen i nationalindkomsten og dens bestanddele.

b. Er det ikke den dannede, men f. eks. den konstaterede indkomst, man er i stand til at opgøre, erhverver man en bedre rettesnor for tolkning af den måde, folk anvender deres indkomst på. Til gengæld skal man så være varsom med at udtale sig om aktivitetsudvikling o. lign. (f. eks. investeringsaktiviteten) på dette grundlag.

c. Alt dette er dog kun begrænsninger i analysen, som følger af, at den kun kan præstere eet indkomstbegreb, mens man til forskellige formål kan have brug for forskellige begreber. Der begås ingen »fejl«, så længe man holder sig til eet og samme indkomstbegreb på alle sider af lighedstegnene — omend der er gode muligheder for fejlslutninger, hvis man overser, hvilket indkomstbegreb der er lagt til grund. Fejl begås der først, når man giver et af begreberne ud for at være identisk med de øvrige. Og den fejl begår nationalbogholderne, når de er i stand til at opgøre noget, men ikke det hele, af forskellige indkomstbegreber. Kender de eksempelvis den dannede indkomst samt afholdte investeringsudgifter, er det fristende at kalde resten for konsumudgift. Men *det* er forkert, thi alle forskelle mellem investeringsproduktion og afholdte investeringsudgifter indgår da i konsumet. Enten må man sammenstille konsumudgift med investeringsudgift eller også *produktion* af konsumvarer med *produktion* af investeringsvarer. Investeringsudgift som kvote af dannet indkomst har ingen mening.

Lad et taleksempel med samme forudsætninger som foran belyse dette:

Det antages, hvilket er gunstigt, at man kan opgøre følgende

produktion af huse	=	1.000
» » forbrugsvarer	=	10.000
<hr/>		
dannet indkomst	=	11.000
lønudbetaling	=	6.000
konsumudgifter	=	10.000 ¹⁾
investeringsudgifter	=	500

¹⁾ Også gunstigt, da konsumudgift vel sjældent svarer til konsumvarefremstilling.

På dette grundlag er man ofte tilbøjelig til at opstille et nationalregnskab, som siger: Produktionen = 11.000 = (lønninger 6000 + andre erhvervsindtægter 5000) = (konsum 10.000 + opsparing 1000) = (konsum 10.000 + investeringer 500 + lagertilvækst 500).

Blandt disse størrelser refererer lønnen sig til konstateret indkomst. Andre erhvervsindtægter er en differens mellem dannet indkomst og konstateret løn, hvorfor den rummer alle forskelle mellem dannet og konstateret indkomst. Da udgift til investeringsvarer og til konsum refererer sig til anvendt indkomst, kommer opsparing og lagre beregnet som rester til at rumme alle forskelle mellem dannet og anvendt indkomst.

Man kan forsvare fremgangsmåden med, at den del af dannet løn, der endnu ikke er konstateret løn, faktisk tilhører driftsherrerne m. fl., og med, at opsparing (og lagre) rummer dannet, men endnu ikke anvendt indkomst. Men fejlen i at lade *konstateret* løn og *dannet* driftsherreindtægt eller *anvendte* konsumudgifter og *dannet* opsparing etc. referere sig til *sanune* indkomstbegreb er stadig til stede.

d. Først når man kan opgøre alle tre indkomstbegreber (eller flere som udtryk for andre mellemstadier end de her fremdragne), bliver tilsvarende flere analyser mulige. Studier i velstandsudvikling kan knyttes til dannet indkomst, studier i indkomstfordeling til konstateret indkomst og en stor del af studierne i forbrugsvaner, opsparings tilbøjelighed og dermed en væsentlig del af konjunkturanalysen til anvendt indkomst o. s. v.

Men så forsvinder lighedstegnene også. Man kan formelt opretholde dem, idet forskellighederne mellem de forskellige indkomstbegreber da opfattes som »tidsforskydninger«. Men så er deres funktion en helt anden — og iøvrigt en tiltrængt —, idet de bliver led i en analyse af de trægheder og bevægelseshastigheder, som den nuværende analyse udelukker.

7. Konklusionen af disse betragtninger må vist være, at både det funktionelle oplæg og tendensen til at klare sig med eet indkomstbegreb medfører en række begrænsninger i nationalregnskabets anvendelighed — i visse tilfælde endog en række fejlslutninger — som peger hen mod en udvidelse af det svenske synspunkt (jfr. Ohlssons arbejde): Til forskellige formål må vi ikke alene udarbejde forskellige regnskaber — men også søge at opgøre forskellige indkomstbegreber.